

نگاهی اجمالی به تاریخچه فلور ایران^۱ ترجمه: میترا پروانه

بر اثر تحقیقات همه جانبه دانشمندان گیاه شناسی اینک روشن گشته است که فلور موجود در هر منطقه منحصرًا" ماحصل واکنشهای جامعه زیستی در برابر شرایط محیط کنونی نیست بلکه محصولی است که مستقیماً با کلیه گیاهان در دوران های جغرافیائی گذشته ارتباط دارد. بر اثر مهاجرت و تشکیل گونه های جدید در فلور هر منطقه دگرگونیهای خاص بوجود آمده است تذکر این نکته ضروری است که بازگشت فلور مهاجرت کرده پیوسته به طور کامل صورت نگرفته و در مورد برخی از گیاهان بازگشت هرگز صورت نمیگیرد. برخی از گونه های که در مقابل تغییرات محیط تطابق بیشتری از خود نشان داده اند در محیط باقی مانده و بگروه گیاهان تازه وارد

۱- مرجع متن اصلی از قرار ذیل است:

1- Bulletin of the research

Council of israel

Section D botany

On the geobotanical structure of
Iran M. Zohary

پیوسته اند.

اینگونه تغییرات در فلور ایران به کرات اتفاق افتاده است ولی متأسفانه اطلاعات موجود در این زمینه بسیار ناقص بوده و بزحمت میتواند مبنائی برای پژوهش تاریخی گیاهان ایران باشد. در دوران های جغرافیائی گذشته دریای مدیترانه اکثر سطح ایران را فرا گرفته و بنام تتیس خوانده میشد. دریای تتیس از طرف شرق تا آسیای مرکزی و هندوستان ادامه داشته است.

طبق نظریه چند لرآ در دوره پالئوژن و قبل از آن اطراف دریای تتیس پوشیده از گیاهان گرمسیری و معتدله آفریقائی مالایائی بود و پس از آن دوره این منطقه بوسیله گیاهان منطقه حاره خشک که مشابه گیاهان منطقه گرمسیری بیشه های آفریقای شرقی هستند مسطور شد.

مجموعه باقیمانده گیاهان گرمسیری مورد بحث بطور

2- Chandler, 1954

کامل در منطقه دریائی جنوب ایران در محل تلاقی منطقه عربی ، ایران ، آفریقای شرقی دیده میشوند .

در این دوره در منطقه باقیمانده گیاهان گرمسیری آفریقای شرقی دیده میشود است . شکل تلاقی منطقه مذکور تا اواسط دوره پلیوسن بهمان صورت باقی میماند . در دوره پلیوسن این قسمت از زمین جدا شده و بهمین جهت مهاجرت بعدی گیاهان گرمسیری از آفریقا با تغییرات خاصی همراه بوده است . باقیمانده گیاهان آفریقائی مالایائی در ایران احتمالاً عبارتند از : انارشیطان^۳ - کهتر^۴ - زیتون^۵ و غیره .

گیاهان مناطق بیابانی ، مناطق خشک و نمک دوست احتمالا نه تنها هسته کنونی گیاهان منطقه ایران و توران میباشد بلکه طبق نظریه ایلجین^۶ آن گیاهان اجداد گیاهان گرمسیری که در زمانهای بعد در آسیای قدیمی و آسیای وسطا وجود داشت نیز هستند .

در انتهای دوره میوسن دریای تتیس از حدود شرقی خود ، عقب نشینی کرد و بر اثر عقب نشینی مزبور در آسیای میانی و آسیای مرکزی تبدیل به خشکی گردیده و راهی برای رسیدن به منطقه فعلی اروپا بوجود آمد .

گیاهان قدیمی خشک و نمک دوست میتوانند این ناحیه جدید را اشغال کنند و گونههای جدید پر قدرت تدریجا در آنجا بوجود آمدند .

کاهش شدید درجه حرارت در دوره پلیوسن باعث

-
- 13- Tamarix
 - 14- Acantholimon
 - 15- Cousinia
 - 16- Mesophytic

عقب نشینی گیاهان حاره گردید و این موقعیتی مناسب برای رشد گیاهان خشک آسیا بود .

در طول دوره میوسن و دوره پلیوسن کوههای مرتفع ایران بوسیله جنگلهای پهن برگ دوران سوم نواحی قطبی پوشیده شده . با توجه به کمبود شدید گونه های دوران سوم قطبی نمونه های درختان زلکوا^۷ لک^۸ و بلند مازو^۹ در کوههای کردستان میتوان چنین استنباط نمود که منطقه زاگرس در دوره مزبور از گیاهان غنی بوده است .

در ابتدا نواحی جلگه مرکزی توسط گیاهان کنونی جنگلهای زاگرس و یا گیاهان انبوه جنگلهای جلگه مسطح مفروش شده است . در گوشه هائی از گالاسیال (پلیویال) گونه هائی پر قدرت جایگزین گیاهان مهم گذشته گردیدند که نمونه های آن عبارتند از : اسکنبیل^{۱۰} شوره^{۱۱} گون^{۱۲} ، گز^{۱۳} کلاه میرحسن^{۱۴} ، کوزل^{۱۵} و غیره .

آب و هوای متناسب در سواحل دریای خزر باعث گردید که گیاهان مزوفیت^{۱۶} در ناحیه مزبور باقی بمانند .

-
- 3- Tecomella undulata (Bignoniaceae)
 - 4- Stocksia brahuica (Sapindaceae)
 - 5- Olea aucheri (Oleaceae)
 - 6- Iljin (1946-1958)
 - 7- Zelkova
 - 8- Pterocarya
 - 9- Quercus castancaefolia
 - 10- Calligonum
 - 11- Salsola
 - 12- Astragalus

ایران را هم چنین میتوان مسیری برای کوچ قبائل ایران و توران که بسوی صحرا و فلاتهای مرتفع در شمال آفریقا میرفتند تصور نمود و در عین حال با احتمال زیاد این مسیر دو طرفه بوده است .

در حال حاضر میتوان یقین داشت که تعدادی از گیاهان صحرای عرب در ایران یافت میشوند که از آن جمله :
آناستاتیکا میروکون تیکا^{۲۹} دیپلوتاکیسیس هارا^{۳۰} هلیانتموم سیسیلی فلرم^{۳۱} ، جمینارمینامیکرانثا^{۳۲} و غیره را میتوان نام برد .

هم چنین مسلم گردیده که ایران عده زیادی از گونه های گرمسیری آفریقای شرقی و منطقه عربستان شرقی و مدیترانه شرقی و ترکیه را جذب نموده است و این داد و ستد گیاهی که در دوران گذشته رخ داده در چهره کنونی گیاهی ایران سهم بسزائی دارد .

-
- 17- *Quercus libani*
 - 18- *Q. Boissieri*
 - 19- *Pyrus syriaca*
 - 20- *Amygdalus communis*
 - 21- *Crataegus ayarolus*
 - 22- *Cercis siliquastrum*
 - 23- *Antitaurus*
 - 24- *Pistacia*
 - 25- *P. Khtnjuk*
 - 26- *P. Atlatica* (Syn. *P. Terebinthus*)
 - 27- *P. Palaestina*
 - 28- *Hauts Plateauy*

منطقه وسیع جنگلهای زاگرس که درختان آن از ابتدا از نوع جنگلهای شمال بودند بمرور زمان بصورت جنگلهای خشک خزان پذیر ایران و تورانی تغییر شکل دادند .

در اینجا لازم بتذکر است که ایران نه تنها مرکزی برای تشکیل گونه های جدید بود بلکه وسیله ای برای مهاجرت گیاهان از سمت شرق به غرب و جنوب به شمال نیز بوده است . در طول دوره پلیوسن بسیاری از گونه های درختی و بوته به کوههای زاگرس راه یافتند که از آن جمله میتوان وهول^{۱۷} ، نوعی بلوط^{۱۸} ، امرو^{۱۹} بادام^{۲۰} ، زالزالک^{۲۱} ارغوان معمولی^{۲۲} را نام برد . این گونه ها احتمالاً از طریق آنتی تاروس^{۲۳} و ارمنستان بسوی کوههای شرقی مدیترانه راه یافته اند . جنس پشته^{۲۴} به ویژه گونه خنجک^{۲۵} از یک مسیر طولانی به مصر رسید و گونه چاتلانقوش^{۲۶} به جزایر قناری و شمال آفریقا و دو انشعاب گونه خنجک^{۲۵} یعنی گونه های چاتلانقوش^{۲۶} و فلسطین^{۲۷} به نواحی دیگر مدیترانه راه یافتند .

-
- 29- *Anastatica hierochuntica*
 - 30- *Diplotayis harra*
 - 31- *Helianthemum sessiliflorum*
 - 32- *Gymnarrhina micrantha*
 - 33- *East arabia*

